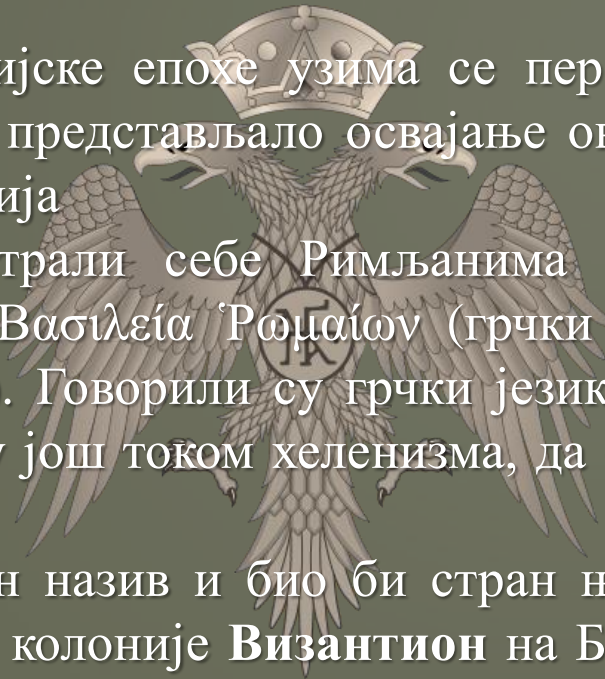

ВИЗАНТИЈСКА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

ВИЗАНТИЈСКО ЦАРСТВО

- **Византијско** или **Источно римско царство** је историјски термин који се користи за хеленизовано Римско царство из доба касне антике и Средњег века
- Као почетак византијске епохе узима се период оснивања Цариграда (324-330), док је крај представљало освајање овог града 1453. године од стране Турака Османлија
- Византинци су сматрали себе Римљанима (грчки Ῥωμαίοι) а своје царство су називали Βασιλεία Ῥωμαίων (грчки превод латинског назива Imperium Romanorum). Говорили су грчки језик који је био доминантан у Источном Медитерану још током хеленизма, да би га у VII веку потиснуо латински
- Византија је модеран назив и био би стран његовим савременицима а потиче од старе грчке колоније **Византион** на Босфору, на чијем је месту подигнута престоница Константинопољ (Цариград)
- Византијско царство је трајало хиљаду година и заснивало се на античком наслеђу, хришћанској религији и римском државном уређењу

ВИЗАНТИЈСКО ЦАРСТВО У ДОБА ЦАРА ЛУСТИНИЈАНА – VI ВЕК

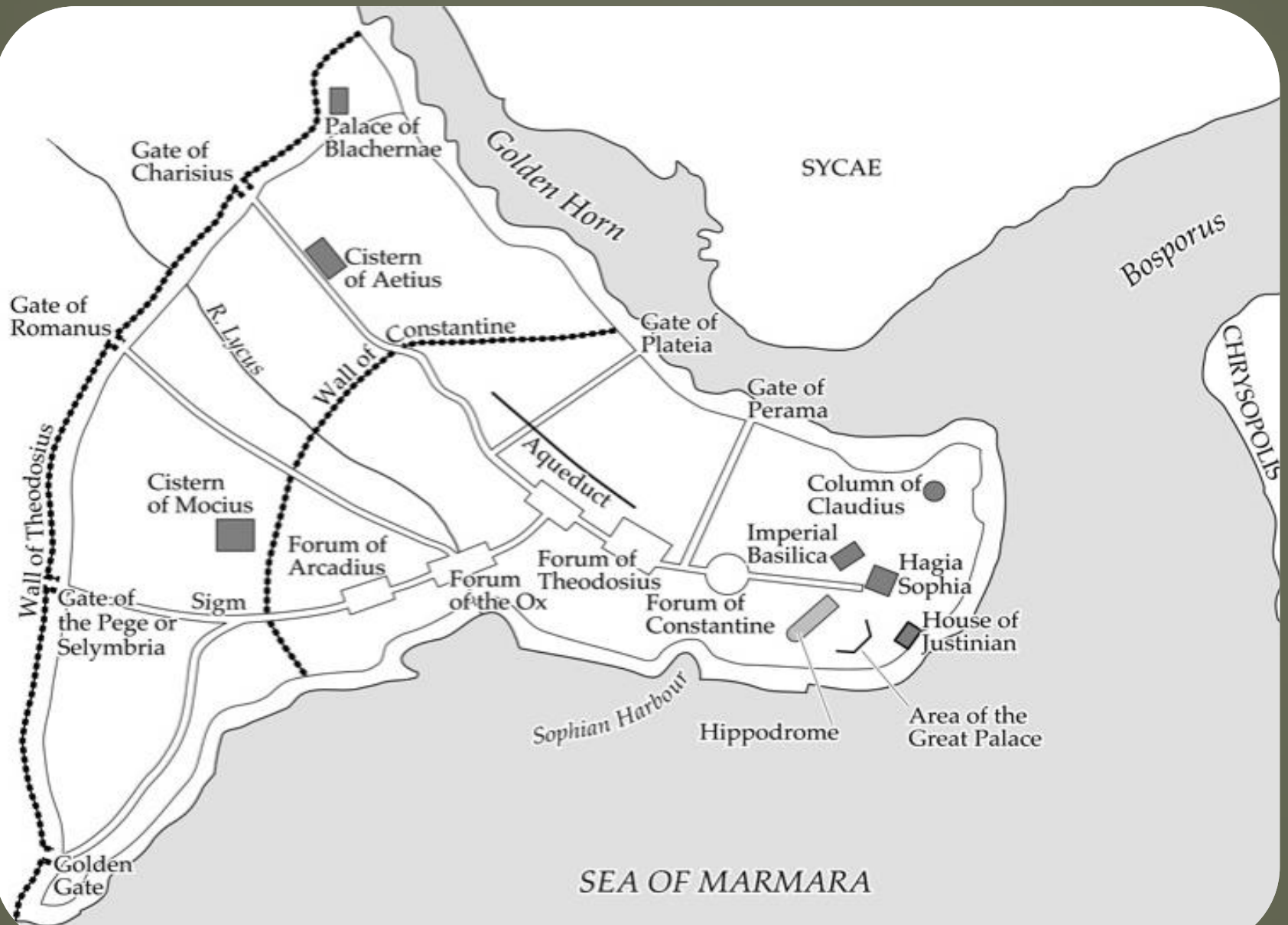

ВИЗАНТИЈСКО ЦАРСТВО XI – XIV ВЕК

ОСНИВАЊЕ ЦАРИГРАДА

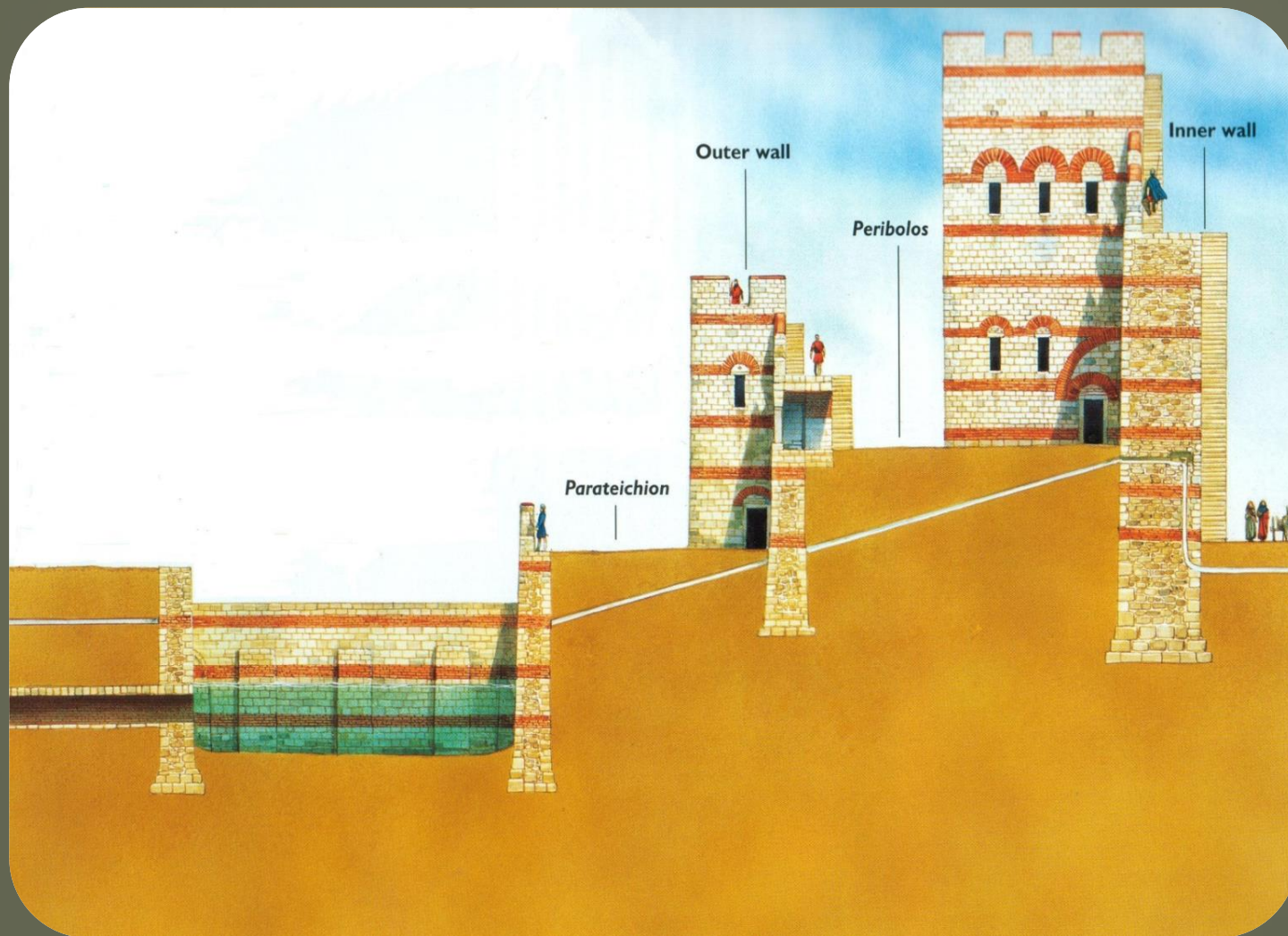

- Када је 324. Константин постао једини владар Царства, Рим, стара престоница и “глава васељене,” већ је читав век био напуштен као царска резиденција. Константин је резидирао прво у Тријеру па затим у Милану, али је увидео потребу постојања сталне престонице из које би било могуће лакше надгледати угрожене границе на Дунаву и Еуфрату
- Због тога је његов избор пао на место старог Византиона, који је имао одличан стратешки положај (на граници два континента, само са једне стране приступачан с мора), као и близину богатих источних провинција које нису биле ослабљене кризом на западу
- Године 330. Византион је инаугурисан и назван **Новим или Другим Римом**, али је недуго затим преовладао назив **Константинопољ** (Константинов град). Осим овог назива, у Византији се често град ословљавао као “Краљица градова” (Βασιλίς τῶν πόλεων), док се у источним и јужним словенским језицима, па тако и у српском, пре користи име Цариград (“град цара”).

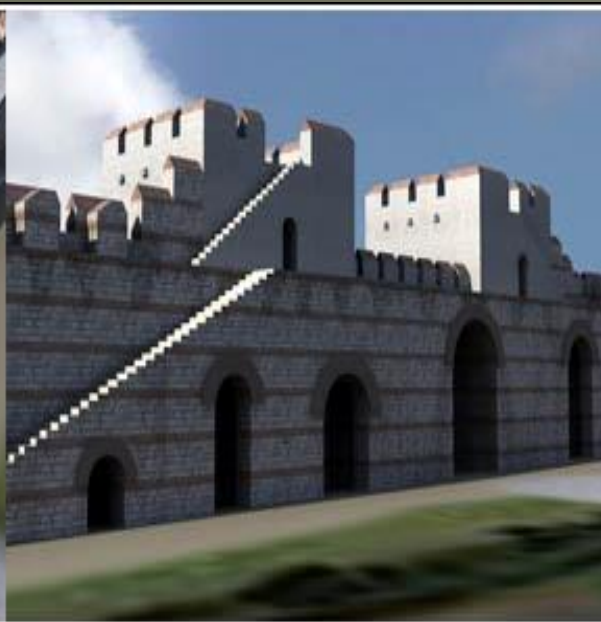
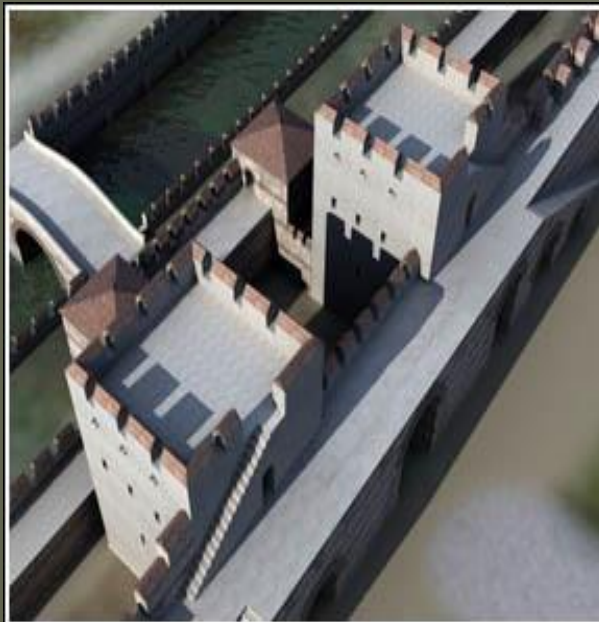
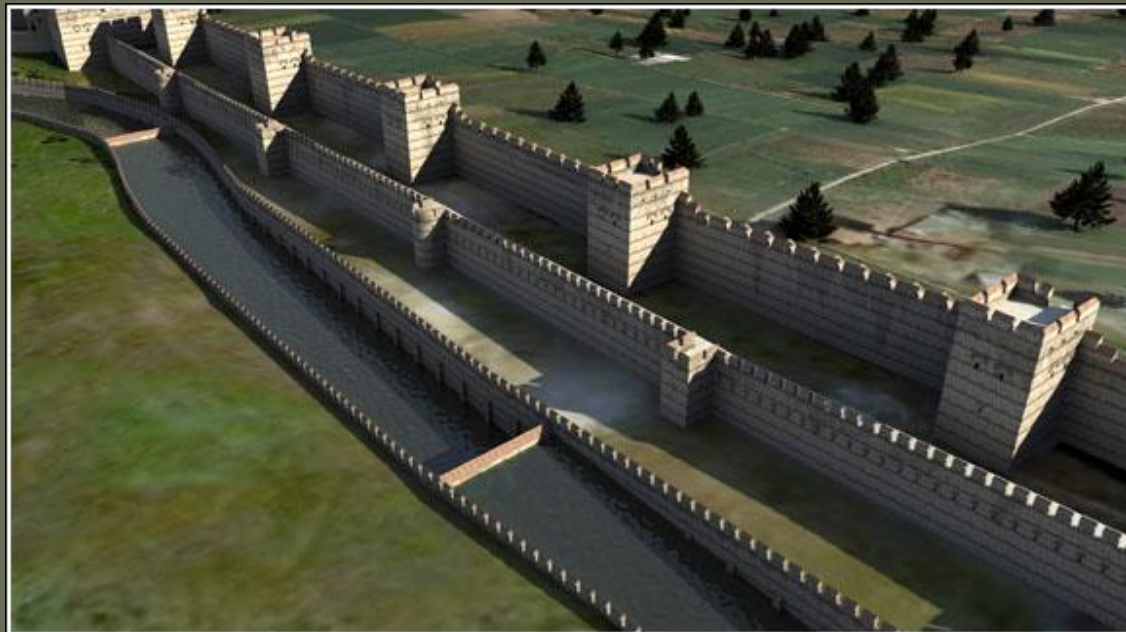
- По својој величини и раскоши, Константинопољ је требало да представља ривала Вечном граду - Риму. Због важног стратешког положаја, он је контролисао путеве између Азије и Европе, као и пролаз из Средоземног у Црно море, што је допринело да брзо постане богат трговачки центар
- Константинопољ је био развијен град у сваком погледу (друштвеном, економском, образовном, научном, духовном и културном), модерна и непревазиђена престоница света, која је посебно велики утицај имала на Словене (Србија и Бугарска) и Русију
- Књига “*Notitia urbis Constantinopolitanae*” из V века пописала је грађевине које су постојале сто година после оснивања Цариграда: 322 улице, 8 јавних и 153 приватна купатила, 5 житница, 8 водовода и цистерни, 14 цркава, 14 палата и 4,388 кућа величине вредне помена. Такође, град је био утврђен изузетним одбрамбеним зидинама које су га учинили неосвојивом тврђавом готово 1000 година
- Обично се процењује да је тада Цариград имао између 500 и 600 хиљада становника. Посебно је био грандиозан Хиподром у Цариграду, врло посећен као центар друштвеног и спортског живота у престоници, грађен по узору на *Circus Maximus* у Риму

ЦАРИГРАДСКИ БЕДЕМИ - НАЈСИГУРНИЈЕ УТВРЂЕЊЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

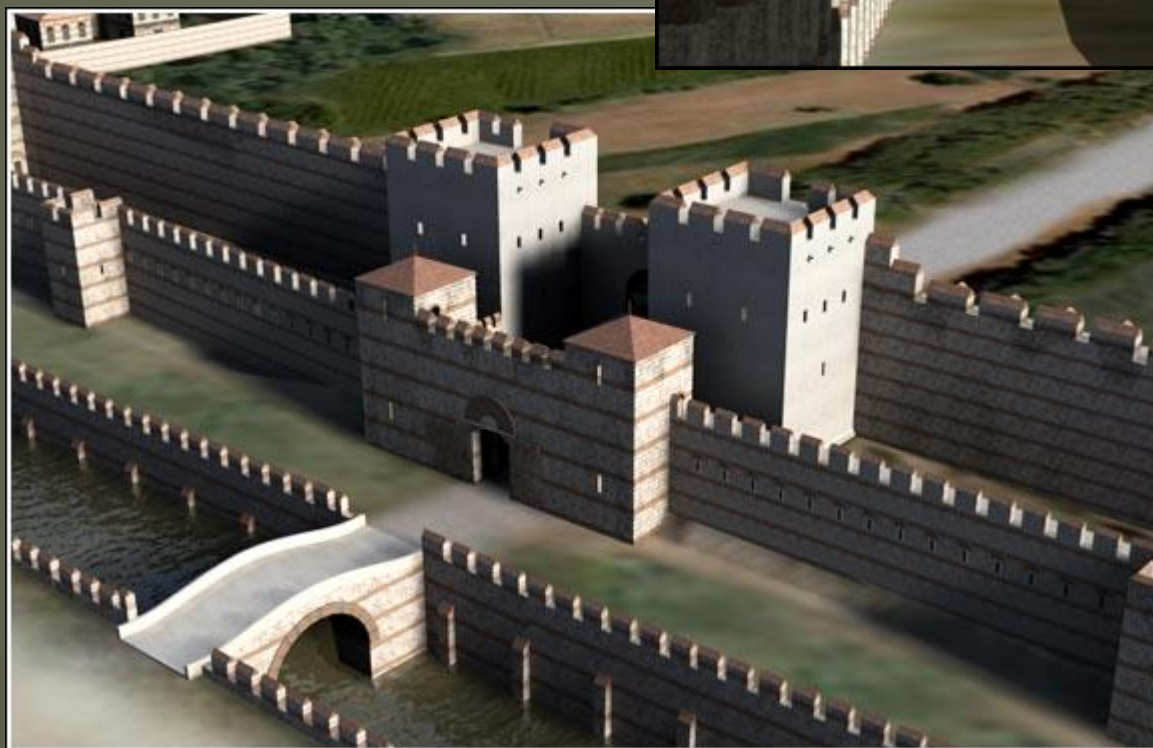
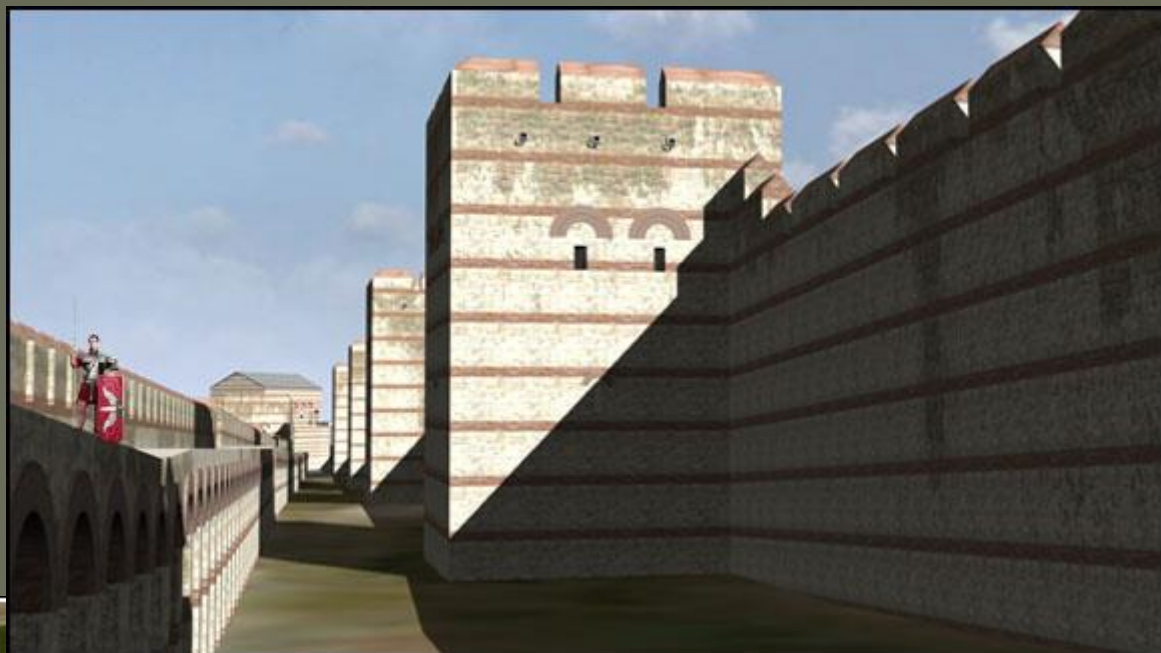

**5,63 КМ БЕДЕМА СА
КОПНЕНЕ СТРАНЕ,
13,50 КМ БЕДЕМА СА
МОРСКЕ СТРАНЕ**

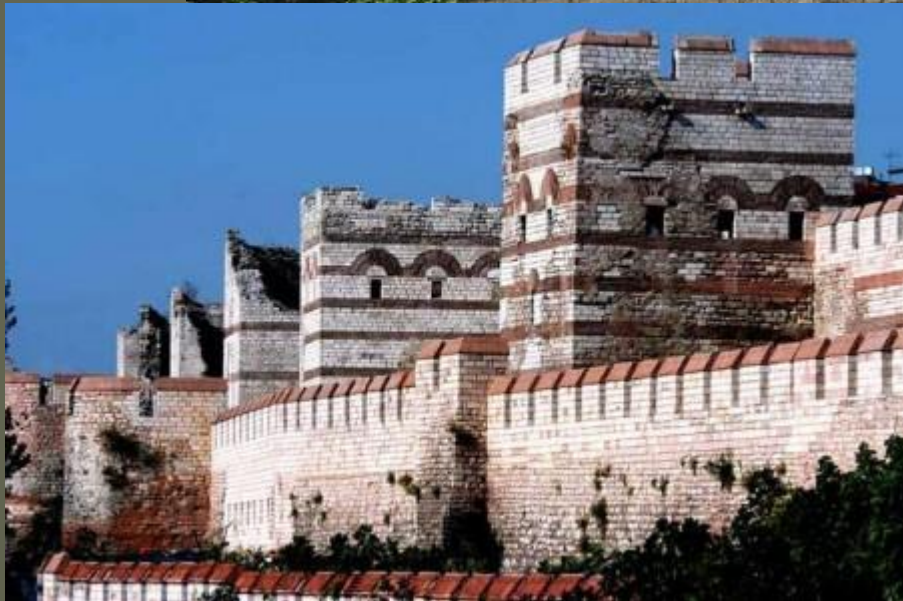

**5 ЦИВИЛНИХ, 5
ВОЈНИХ КАПИЈА,
4 НИВОА ОДБРАНЕ**

1. ДУБОКИ ШАНАЦ
СА ВОДОМ
2. НИСКИ БЕДЕМ
ВИСИНЕ 2м,
ПРАЗАН
ПРОСТОР ОД 18м

3. СПОЉНИ БЕДЕМ
ВИСИНЕ 8,3 м
ОЈАЧАН КУЛАМА,
ПРАЗАН
ПРОСТОР 15-19 м
4. УНУТРАШЊИ
БЕДЕМ ВИСИНЕ
9,2 м ОЈАЧАН
КУЛАМА

ТЕКОВИНЕ ВИЗАНТИЈЕ

- Византијска уметност је у свом монументалном изразу првенствено била религиозног карактера односно подређена захтевима вере која је била у снажној симбиози са световном влашћу
- Стога се углавном развија **архитектура** прилагођена сакралним потребама, као и сликарство које је красило унутрашњост цркава и то у форми **мозаика** или **фресака**. Скулптура је у другом плану и углавном се односи на дела примењене уметности од слоноваче или метала украшена рељефима (накит, посуђе, диптиси, пиксиде, ковчежићи и сл.)
- Уметност је лишена индивидуалног и перспективе, тј. дводимензионалне је форме. Композиција је централна и статична са људском фигуром која је носилац основних уметничких тежњи, па је стога доминантна и неприродно увећана
- Њено деловање није било само ограничено на простор Византије, већ и на државе које су биле под њеним културним утицајем (Србија, Бугарска, руске државе, Млетачка република, Напуљска краљевина)

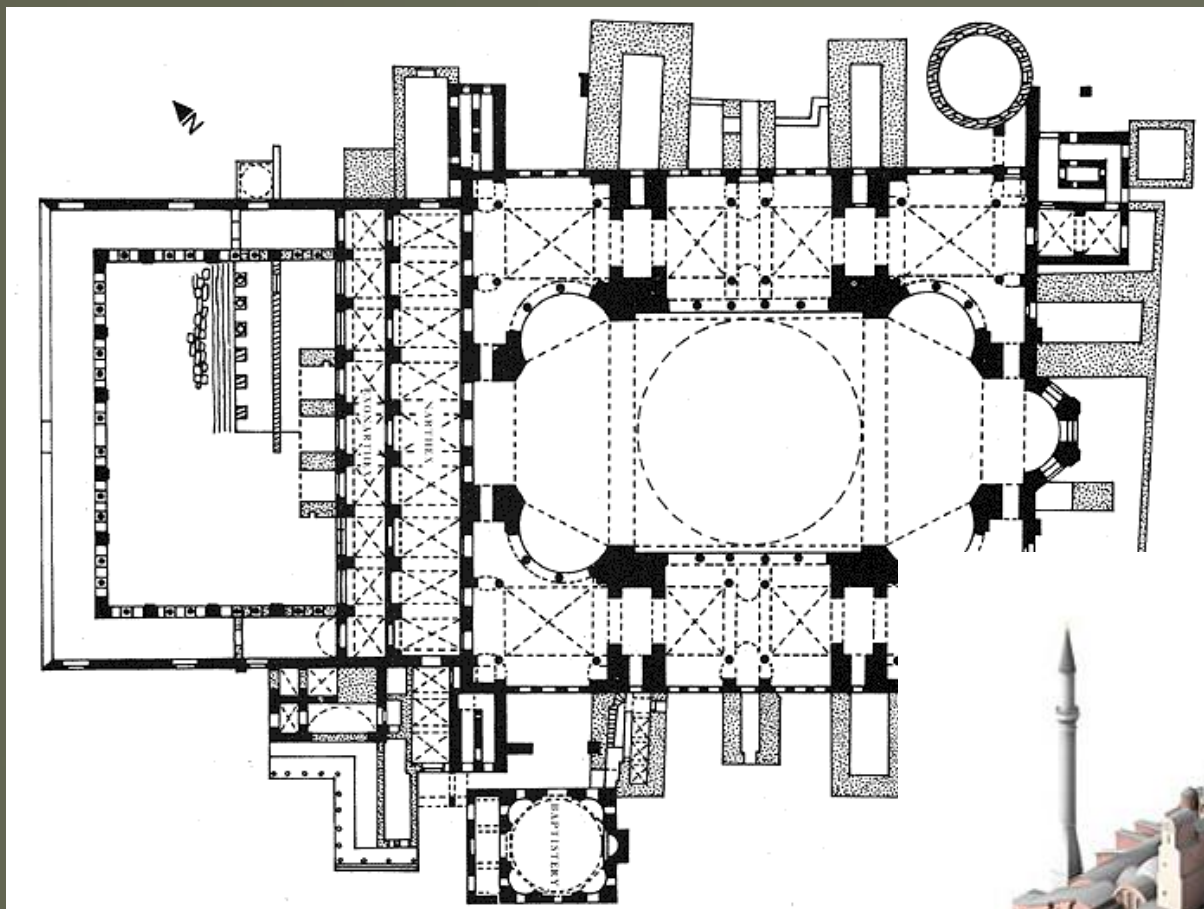
ХРОНОЛОГИЈА

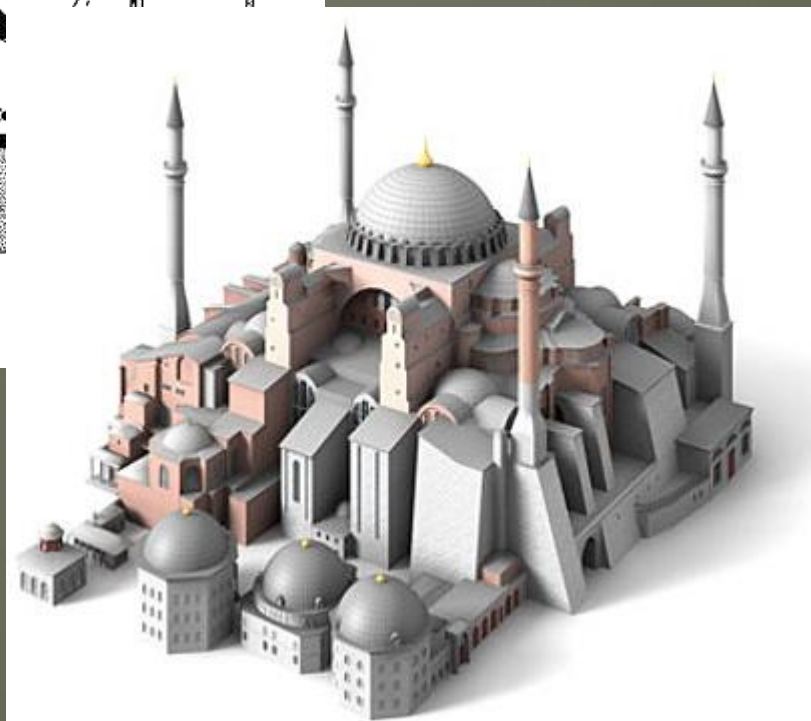
- ЗЛАТНО (КЛАСИЧНО) ДОБА (527-(565)726)
  - ИКОНОБОРСТВО (726-843)
  - ДИНАСТИЈА МАКЕДОНАЦА (867-1056)
- ДИНАСТИЈА ДУКА, КОМНИНА и АНЂЕЛА (1059-1204)
  - РЕНЕСАНСА ПАЛЕОЛОГА (1300-1453)

СВЕТА СОФИЈА, ЦАРИГРАД (ЕПОХА ЈУСТИНИЈАНА)

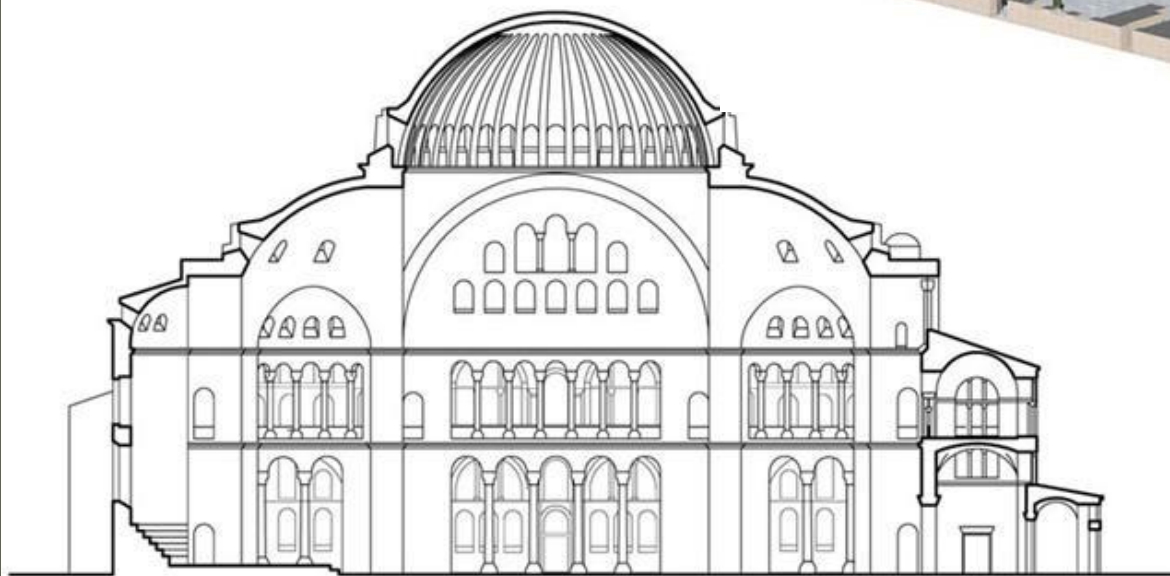

КОМБИНАЦИЈА
БАЗИЛИКАЛНОГ И
ЦЕНТРАЛНОГ ТИПА
ГРАЂЕВИНЕ СА КУПОЛОМ

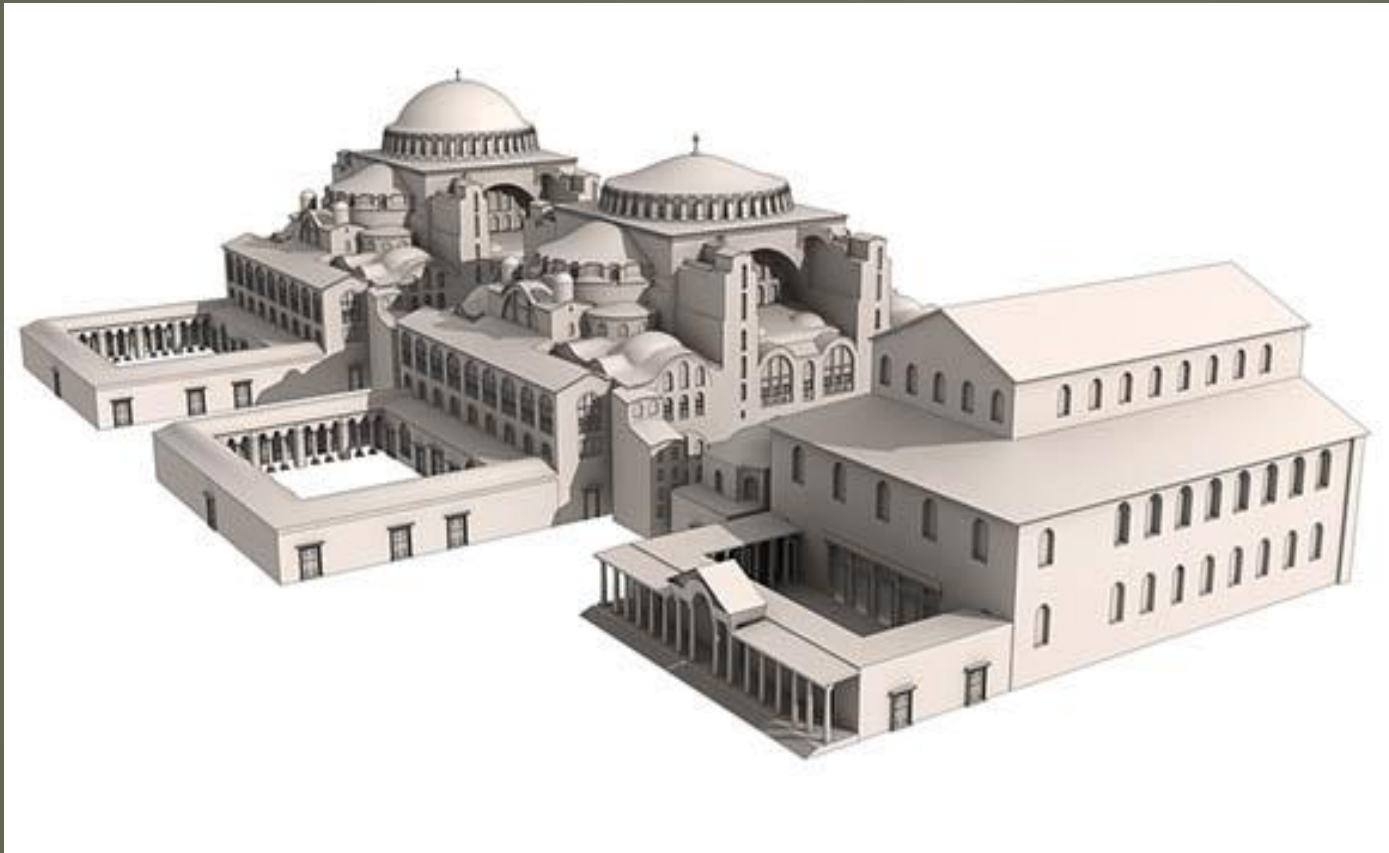
ДИМЕНЗИЈЕ ОСНОВЕ
70 x 75 м,
ПРЕЧНИК КУПОЛЕ
32 м,
ВИСИНА 55 м

0 10 20 m

КУПОЛА ЈЕ
РАШЧЛАЊЕНА СА 40
РАДИЈАЛНИХ ЛУКОВА
И ПРОЗОРА,
ПОДУПРТА СА ДВЕ
ПОЛУКАЛОТЕ И
ПАНДАНТИФИМА

ПРОКОПИЈЕ :
“..ЧУДНО И
СТРАШНО ДЕЛО,
КОЈЕ ИЗГЛЕДА КАО
ДА ВИСИ, ЗЛАТНИМ
ЛАНЦИМА
ОБЕШЕНО О
НЕБО...”

← КОМПОЗИТНИ КАПИТЕЛ,
ЈУСТИНИЈАНОВ МОНОГРАМ

НАСЛЕЂЕ КАО ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА

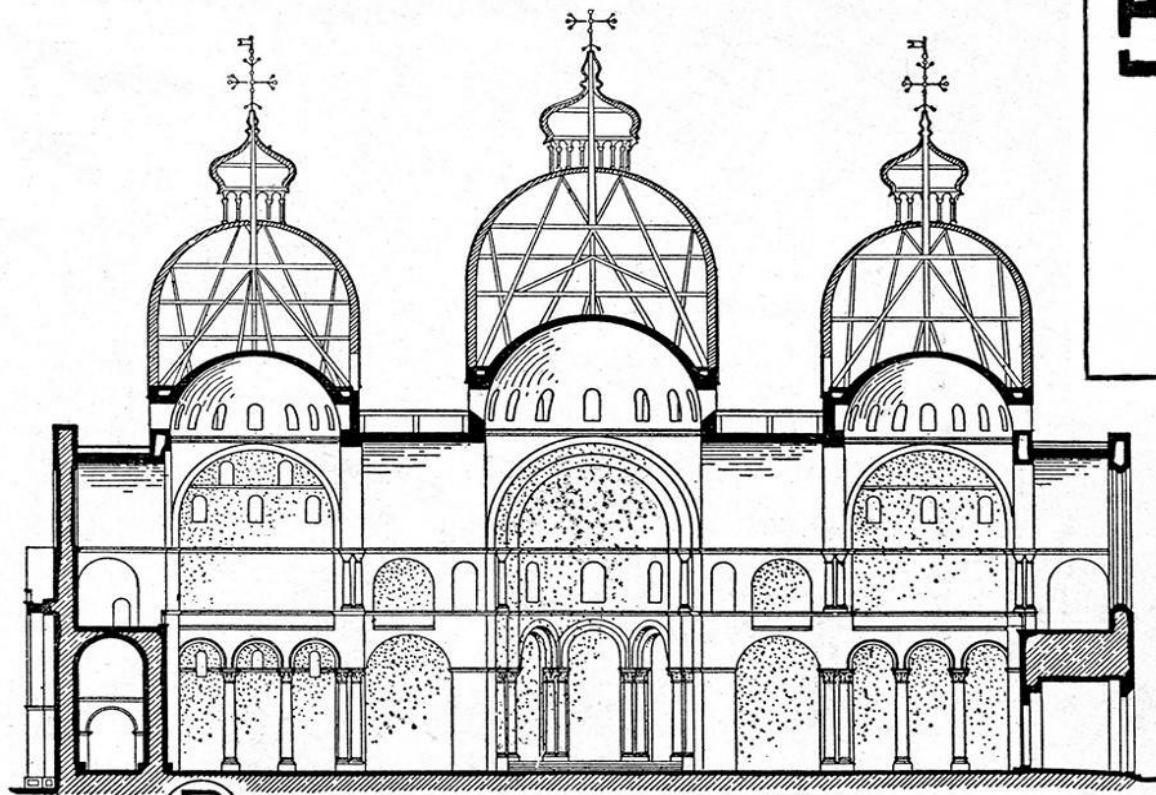
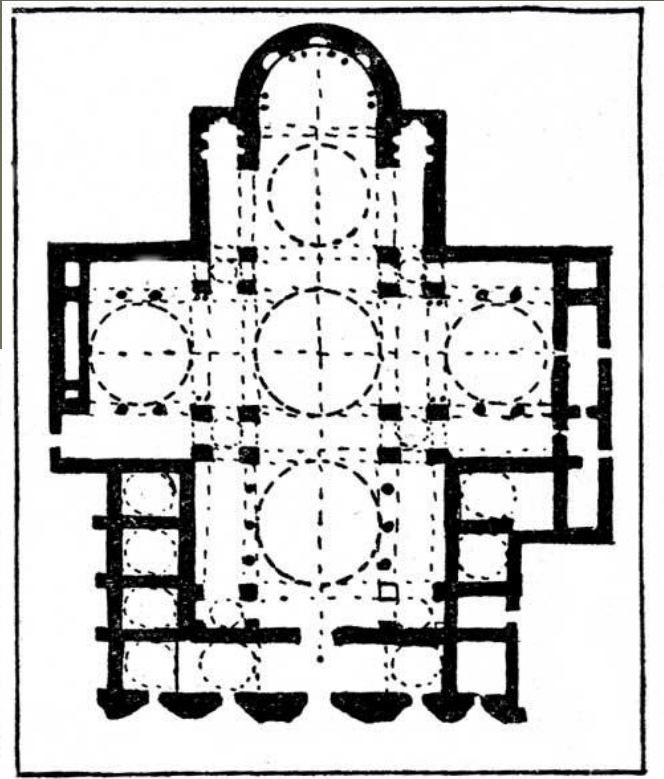

- Света Софија (данас музеј) је најпосећенији споменик у Турској са годишњом посетом која износи просечно **3,5 милиона** (према статистици за 2015. годину износила је 3,47 милиона, док је следи Топкапи музеј са 3,25 милиона)
- Град Истанбул је туристички најпосећенији у Турској, док је туризам наслеђа једна од профитабилнијих грана с обзиром да је током 2015. године укупно **325 музеја и античких локалитета посетило приближно 29 милиона туриста**
- На годишњем нивоу прода се приближно **6,5 милиона картица Музејског система** које обезбеђују посету већем броју музеја/споменика, као и попусте приликом куповина улазница
-

ЦРКВА СВЕТОГ МАРКА, ВЕНЕЦИЈА, XI ВЕК

(B) TRANSVERSE SECTION OF S-MARK

ИКОНОБОРСТВО (726-843)

- Иконоборство је представљало период забране приказивања људског лика на религиозним сликама тј. иконама, због веровања да је то у супротности са хришћанством као духовном вером јер је водило у паганско обожавање идола (“Не прави себи идола нити каква лика, немој им се клањати нити им служити”)
- Иконоборци су били генерално против верске уметности (дозвољавали су само апстрактне симболе, биљне и животињске мотиве) али су подржавали световну уметност која је требало да велича цара и његов двор
- Реч **икона** је грчког порекла и значила је “**слика**” а у раној Византији се користила за разне видове ликовног представљања Христоса, Богородице, светитеља и других личности из црквене историје. Ликови на иконама су рађени по врло строгим правилима приказивања, тзв. **иконографским канонима**, који се вековима нису мењали

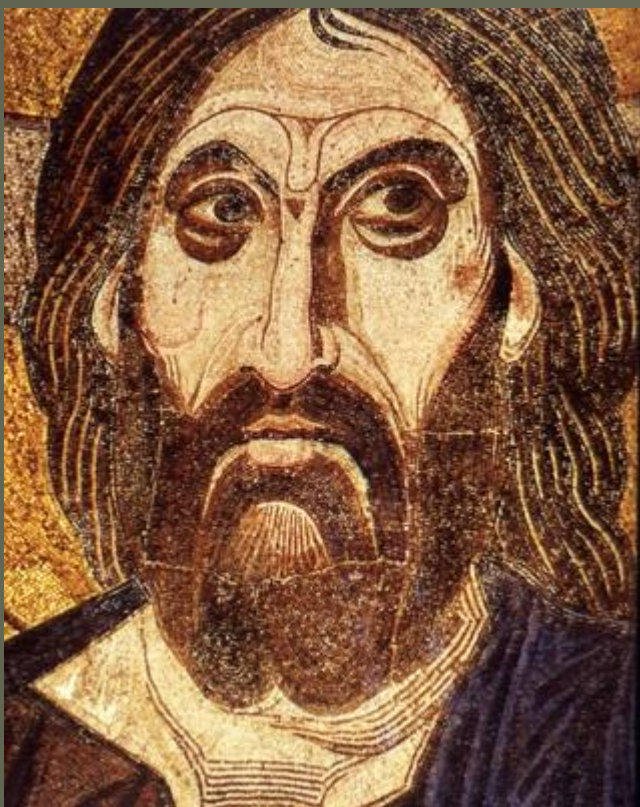

СВЕТА ИРЕНА,
ЦАРИГРАД (ЕПОХА
ИКОНОБОРСТВА)

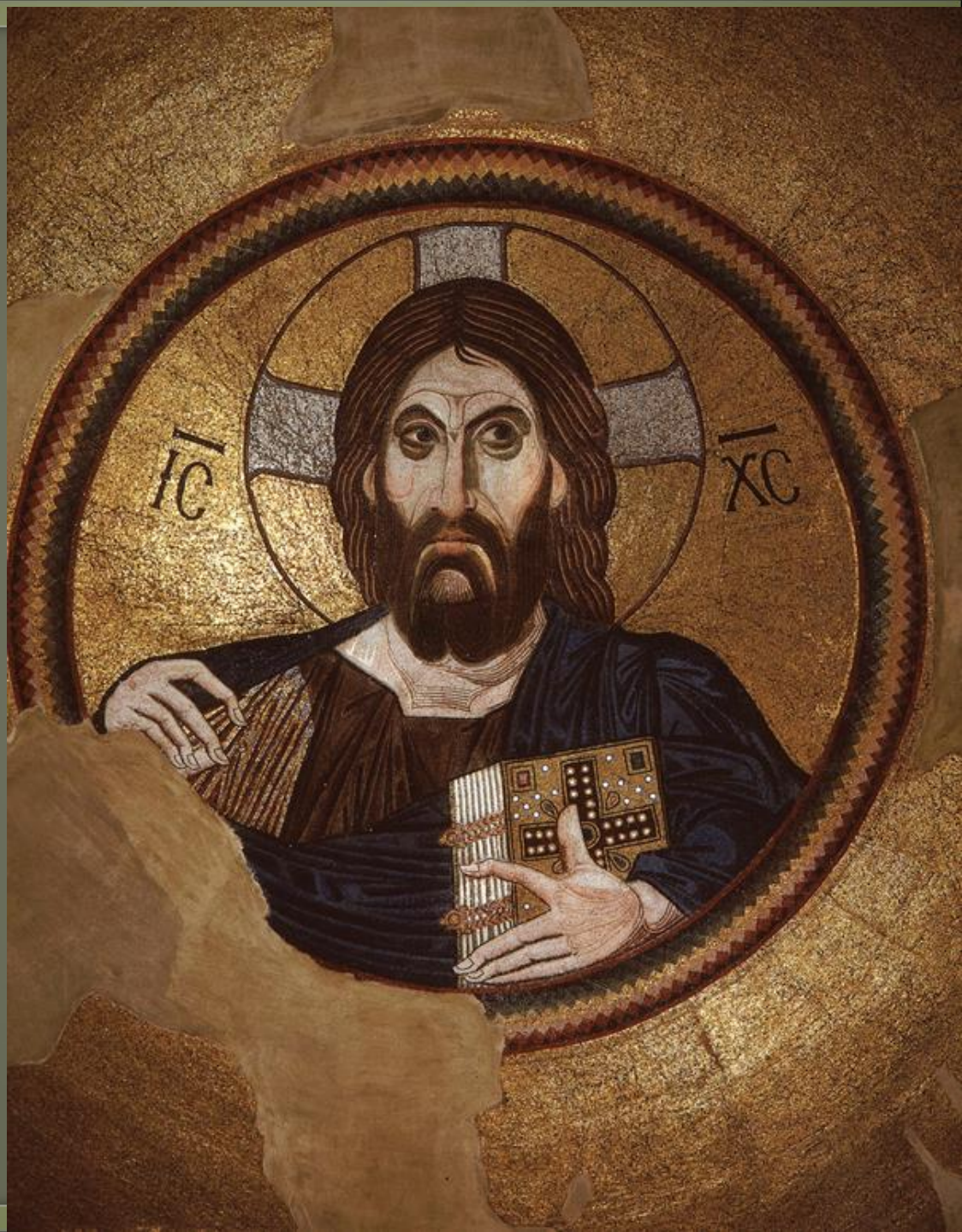
МАКЕДОНСКА ДИНАСТИЈА (867-1056)

- Након иконоборства наступа миран период када јака централна власт тежи да у уметности створи јединствен стил монополисан од стране државе
- У основи хеленистичка уметност постаје хладни неокласицистички стил који се развија у правцу доследне спиритуализације форми (фигуре губе тежину и волумен, лик постаје строг и наглашено апстрактан а линија је доминантно изражајно средство коме је боја подређена)
- Током епохе династије Македонаца формиран је карактеристичан изглед византијског сликарства које брише границу између форме и садржаја тј. покушава да пренесе духовност на слику. Тада се дефинише и **главни програм осликавања хришћанског храма** са употребом мотива у складу са симболиком места где се изводе – сликарство постаје помоћно средство при богослужењу илуструјући идеју о Вечној цркви као пребивалишту Бога на земљи

ХРИСТОС
ПАНТОКРАТОР,
ХОСИОС ЛУКАС,
ГРЧКА, XI ВЕК

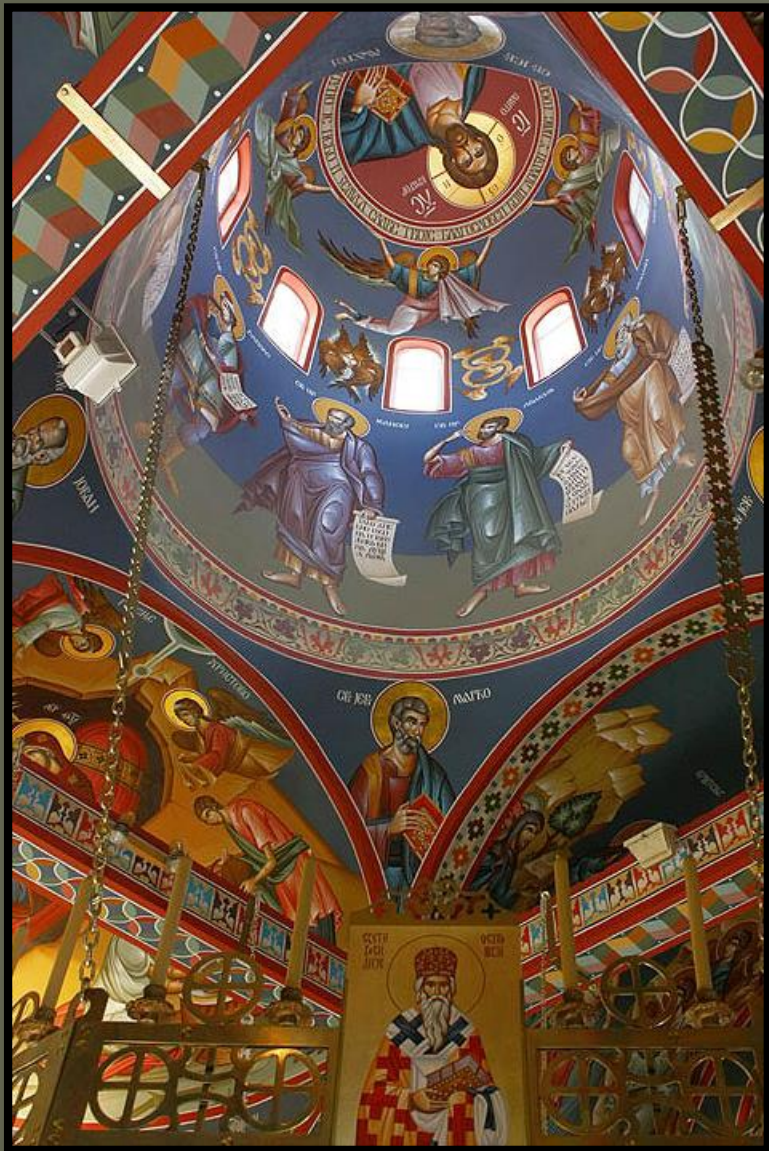
ИДЕАЛНИ ПРОГРАМ ХРИШЋАНСКОГ ХРАМА

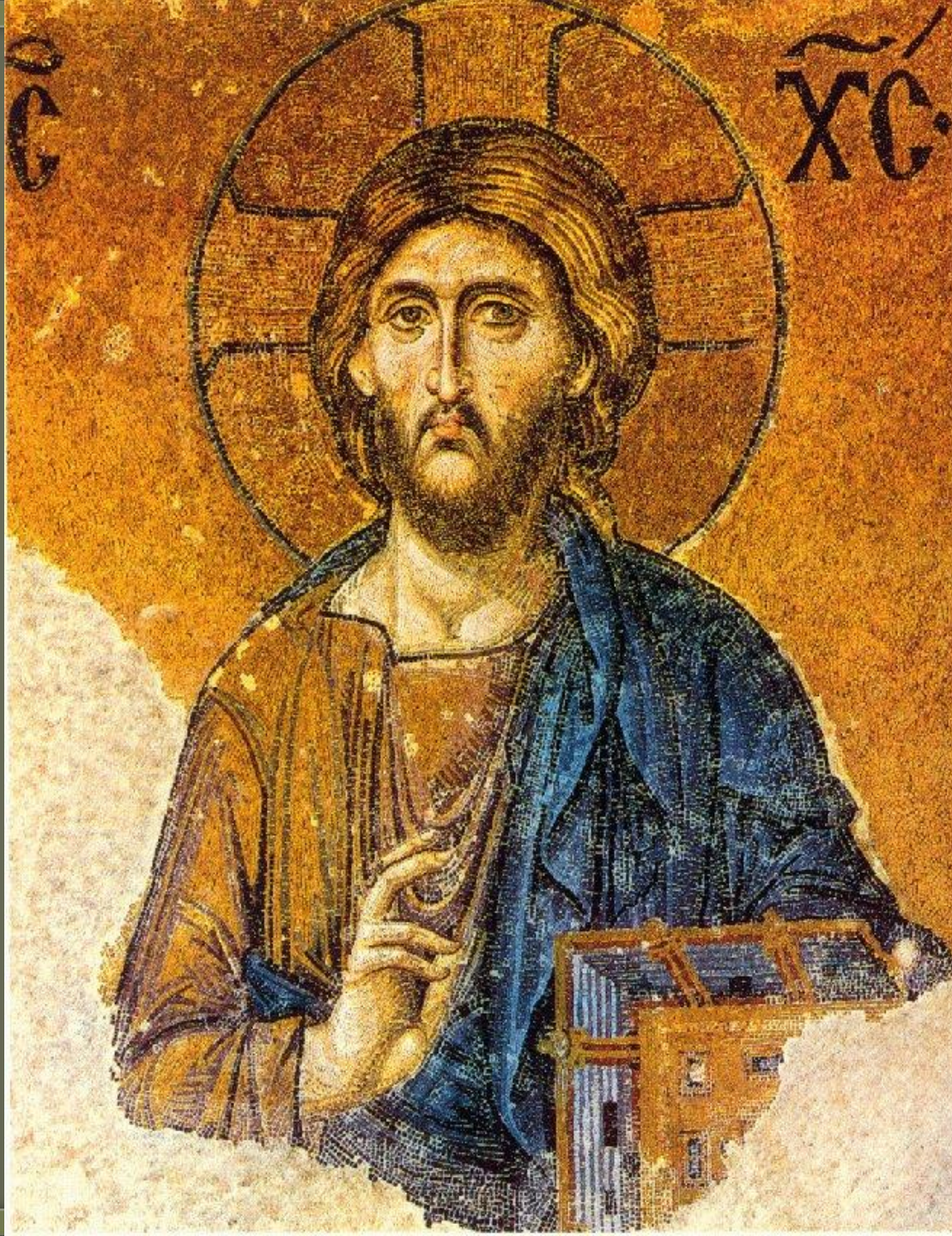

ó
λ
π
ο

σ
β
π
ο

Δ
Π
π
ο

ИСЛАМСКА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

- Током златног периода византијске уметности (тј. процвата почев од епохе цара Јустинијана (527-565.), на истоку се јавља култура ислама, условљена снажном експанзијом нове религије која се шири Палестином, Сиријом, Месопотамијом, Ираном, Туркестаном и Индијом, док на западу продире у Малу Азију, северну Африку и Шпанију.
- **Ислам** (арап. *покорност* или *преданост* Богу) је монотеистичка религија заснована на вери у једног Бога (Алаха), изабраност Мухамеда за божијег посланика, предодређеност људске судбине, награду за добра а казну за лоша дела, страшни суд и васкрсење мртвих. Следбеници ислама се називају муслимани тј. они који се потчињавају Божјој вољи. Основне верске обавезе сваког муслимана су молитва пет пута дневно, пост у месецу рамазану, давање милостиње и ходочашће у Меку бар једном у животу (тзв. хаџилук).

- Оснивач ислама је Мухамед, богати трговац из Меке, града у данашњој Саудијској Арабији. По предању, негде око 610. године у једној пећини поред Меке доживео је откровење када му је Бог послао објаву преко анђела Гаврила (арап. Џибрила): будући да су претходне објаве људима измењене или делимично заборављене, Бог је послао нове законе да би указао човечанству на прави пут побожности.
- Мухамед се 622. године преселио са својим присталицама у Медину, а та година назива се година хиџре (пресељења) и узима се као почетна у муслиманском рачунању времена.
- У Медини је основао снажну верску заједницу, док група раних верника која се окупљала у његовој кући ствара од ње прву џамију у виду правоугаоног затвореног дворишта са баракама (кућама за Мухамедове жене), окруженог зидом са једне стране и тремом за хладовину са друге, који је био намењен сиромашним путницима

- Већ око 630. године Мухамед се тријумфално вратио у Меку, која постаје свети град муслимана, средиште ислама и ходочашћа. Тада он уједињује арапска племена, поставши њихов верски и световни поглавар. Тако настаје јединствена арапска држава која је током векова успела да припоји Сирију и Египат, делове северне Африке, проширивши се до Иберијског полуострва и Пиринеја.
- Мухамедова учења садржана су у светој књизи муслимана, **Курану**, који је писан на арапском језику у 114 поглавља. Две највеће теме Курана су јединственост и моћ Божја односно природа и судбина људи у односу са Богом.
- За целокупну исламску уметност велики значај имала је вера тј. њени прописи, који су одређивали и начин живота. Како се ислам ширио тако се и његова уметност развијала, прилагођавајући се и синтетичући са локалним стиловима уметности.

АРХИТЕКТУРА

- Развој исламске архитектуре нераскидиво је повезан са потребама вршења религиозних обреда па су џамије обавезно морале да имају велику дворану за окупљање верника (**ливан**), са одвојеном нишом за молитву (**михраб**), док се на улазном делу налазило пространо двориште са фонтаном. Саму оријентацију тј. просторну организацију џамија одредио је смер молитве односно правац према Меки.
- Највероватније је сиријска традиција градње ниских торњева уз углове зграде, условила појаву високих минарета испред главних објеката који су служили за позивање верника на молитву.
- Купола као карактеристичан елемент исламске архитектуре, се развија под утицајем византијске уметности

**КУПОЛА НА СТЕНИ - ОМАРОВА ЦАМИЈА,
ЈЕРУСАЛИМ, 685-691. (МЕСТО МУХАМЕДОВОГ ВАЗНЕСЕЊА)**

**ЏАМИЈА
ОМЕЈАДА,
ДАМАСК,
ДРУГА ДЕЦЕНИЈА
VII ВЕКА**

- ПРВА ЏАМИЈА ПОДИГНУТА ПО УГЛЕДУ НА МУХАМЕДОВУ КУЋУ
- РАСПОН СПОЉНИХ ЗИДОВА ОД 100 ДО 157 МЕТАРА
- ПОДИГНУТА НА МЕСТУ СТАРЕ БАЗИЛИКЕ СВ. ЈОВАНА КРСТИТЕЉА (И ДАНАС СЕ НАВОДНО ЊЕГОВА ГЛАВА ЧУВА У КРИПТИ ЏАМИЈЕ)
- ПОРЕД ВЕРСКЕ НАМЕНЕ, СЛУЖИЛА ЈЕ КАО ОБРАЗОВНИ ЦЕНТАР, ЗА ПОЛИТИЧКЕ СКУПОВЕ, СУДСКЕ ПРОЦЕСЕ И ПРИХВАТИЛИШТЕ ЗА БЕСКУЋНИКЕ И СИРОМАШНЕ

- На тлу Западне Европе, Шпанија је у периоду од VIII до XV века била исламска територија, где се архитектура посебно одликовала унутрашњим украсом простора. Град Кордова у јужној Шпанији био је испрва центар арапске науке и уметности, а ту је калифа Абдул Рахман I започео изградњу велике џамије коју ће завршити његови наследници
- Она је изведена у тзв. маварском стилу карактеристичном по израженој полихромији и раскошним рељефима који прекривају све површине зидова маскирајући конструктивне елементе. Овај стил достиже врхунац током XIV века у Гранади, када је подигнута величанствена палата Алхамбра (Црвена тврђава).
- Када су Отомани, предвођени Мехмедом II Освајачем 1453. године освојили Цариград, византијска архитектура је доста утицала на исламску, па тако највећи број нових џамија добија куполу налик Светој Софији, док се бројни хришћански храмови претварају у муслиманске богомоље (између осталих и Света Софија).

ВЕЛИКА ЦАМИЈА – КАТЕДРАЛА У КОРДОВИ

**ЦРВЕНА ТВРЂАВА – ДВОРАЦ АЛХАМБРА,
XIII-XIV ВЕК, ГРАНАДА**

**ПЛАВА ЦАМИЈА (ЦАМИЈА АХМЕДА I),
ИСТАНБУЛ, ДОВРШЕНА 1616.**

- Поред верских објеката, исламска архитектура је имала врло развијене урбане објекте неопходне за функционисање велике турске империје, па тако од XV века градови на Балкану добијају муслиманска обележја. Оваква насеља делила су се на чаршију, део са трговинама тј. дућанима и занатским радњама (нпр. Башчаршија у Сарајеву) и махалу, стамбени део са кућама и уским сокацима. Световној архитектури припадају и ханови намењени за одморишта путника, војника и коња (Куршумли-хан у Скопљу, Ташли-хан у Сарајеву и сл.), као и безистани, покривене или потпуно затворене тржнице које су ноћу због сигурности затваране (пример је и данас активна Капали чаршија у Истанбулу).
- Саставни део градова под турском доминацијом биле су бројне јавне чесме и купатила – хамами, као и сахаткуле (високо зидане куле са часовницима при врху), углавном подигнуте на главном тргу (данас их има у Битољу, Скопљу, Приштини и Сарајеву).

СТАРИ МОСТ У МОСТАРУ, 1566. ГОДИНА

**БАЈРАКЛИ ЦАМИЈА,
ГОСПОДАР
ЈЕВРЕМОВА 11,
БЕОГРАД,
1660-1688.**

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!!!